

«ӨЗБЕКӘЛІТАНУ» ТАҢДАУ ПӘНІНІҢ ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК КЕШЕНІН ӘЗІРЛЕУ ТӘЖІРИБЕСІ МЕН ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Қ.С.Каримов*¹

*¹Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті. Түркістан, Қазақстан

E-mail: *¹karimov_kasymkhan@mail.ru

Аңдатпа. Бұл мақалада «Өзбекәлітану» атты таңдау пәнінің оқу-әдістемелік кешенін (ОӘК) әзірлеу тәжірибесі баяндалады. Тарих ғылымы мен этномәдениет салаларында өзіндік орны бар қоғам қайраткері Өзбекәлі Жәнібековтің өмірі мен қызметі қазіргі білім беру жүйесінде оқытудың маңызды құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады. Пән мазмұнын құрастыруда отандық тарих, этнография, мәдениеттану мен педагогика ғылымдарының іргелі тұжырымдары негізге алынған.

ОӘК әзірлеу барысында пәннің мақсаты мен міндеттері, білім алушыларға қойылатын оқу нәтижелері, оқу жоспары мен тақырыптық мазмұны, семинар және практикалық сабақтар құрылымы, бақылау және бағалау түрлері, сондай-ақ әдебиеттер тізімі ғылыми-әдістемелік талаптарға сай жүйеленді. Пән мазмұны Өзбекәлі Жәнібековтің тарихи тұлғасын жан-жақты таныстыруға, оның мәдениет, өнер, ғылым мен білім саласын дамытудағы өнегесі арқылы білім алушылардың танымын жаңалауға бағытталған.

Сонымен қатар, ОӘК білім контентін құрастыруда дереккөздерге, оның ішінде мұрағат материалдарына, замандастарының естеліктеріне, зерттеу еңбектеріне, Өзбекәлі Жәнібековтің авторлық шығармаларының мәліметтері іріктеп алынды. Таңдау пәні білім алушылардың интеллектуалдық қабілеттерін дамытып, тарихи сана мен отансүйгіштік қасиеттерді қалыптастыруға ықпал етеді.

Мақалада, «Өзбекәлітану» таңдау пәнін оқу үдерісіне енгізудің өзектілігін негізделіп, жоғары білім берудегі тәрбиелік, ғылыми және идеологиялық маңызына баса мән беріледі. Аталған тәжірибе Қазақстан тарихының тағылымын жас ұрпаққа жеткізуде жаңа пәннің бірі ретінде қарастырылады.

Түйін сөздер: Өзбекәлі Жәнібеков, тарихи тұлғатану, ұлттық құндылықтар, «Өзбекәлітану» таңдау пәні, оқыту әдіс-тәсілдері.

Кіріспе

Қазіргі жаһандану жағдайында ұлттық бірегейлікті сақтау, тарихи сананы қалыптастыру және мәдени мұраны келер ұрпаққа жеткізу мәселелері білім беру жүйесінің маңызды бағыттарының біріне айналып отыр. Осыған байланысты жоғары білім беру ұйымдарында ұлттық құндылықтарды, тарихи тұлғалардың қоғамдық және мәдени қызметін зерделеуге негізделген элективті пәндердің маңызы артуда.

Осы тұрғыдан алғанда, көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері, этнограф-ғалым, мәдениет жанашыры Ө.Жәнібековтің өмірі мен қызметін оқу үдерісіне арқау ету — бүгінгі білім беру жүйесінде өзекті мәселелердің бірі. «Өзбекәлітану» пәні — тәуелсіз Қазақстанның рухани жаңғыруы мен ұлттық сана-сезімінің жаңару кезеңінде тарихи тұлғалар тәжірибесін оқытуға бағытталған мазмұнды курстардың бірі.

«Өзбекәлітану» таңдау пәнінің өзектілігі – ұлттық тарихи сананы ғылыми негізде қалыптастыру мен мәдени мұраның құндылығын ұғындыруда.

Аталған пәнді оқытудың қажеттілігі бірнеше факторлармен түсіндіріледі. Біріншіден, Ө.Жәнібеков — мәдени мұраларды жаңғырту, қазақ халқының тарихи зердесін қалпына келтіру ісіне зор үлес қосқан қайраткер. Екіншіден, оның қызметі ұлттық мәдениет, этнография, өнертану, музей ісі, білім беру мен мемлекеттік басқару салаларын тоғыстыра отырып, кешенді қарастыруға мүмкіндік береді. Үшіншіден, қазіргі жастарға ұлттық тұлғалар өмірі мен еңбегін үлгі ету — патриоттық тәрбие мен ұлттық құндылықтарды насихаттаудың тиімді жолы.

Пәннің мақсаты — білім алушыларға Ө.Жәнібековтің өмірі мен қоғамдық-саяси, ғылыми-мәдени қызметін жан-жақты таныстыра отырып, тарихи таным мен азаматтық көзқарас қалыптастыру.

Міндеттері: Ө. Жәнібековтің өмір жолын, еңбектерін зерттеу және талдау; тарихи дереккөздермен жұмыс жүргізу қабілетін дамыту; мәдениет, руханият және ұлттық болмыс туралы кешенді білім беру; тұлғатану арқылы отансүйгіштік қасиеттерді нығайту.

Зерттеу аясында жүргізілген сауалнама нәтижелері студент жастардың басым бөлігінің Ө. Жәнібековтің қоғамдық-саяси қызметі мен мәдени-ағартушылық мұрасы туралы білімдерінің жеткіліксіз екенін көрсетті. Сонымен қатар респонденттердің едәуір бөлігі ұлттық тарих пен мәдениетке қатысты арнайы элективті пәндерді оқуға қызығушылық білдіріп, тарихи тұлғалардың өмірі мен қызметін жүйелі түрде зерделеуге сұраныс бар екенін атап өтті. Бұл жағдай жоғары білім беру жүйесінде ұлы тұлғалардың мұрасын оқытуға бағытталған арнайы оқу-әдістемелік қамтамасыз етуді әзірлеудің қажеттілігін айқындайды.

Осы тұрғыдан алғанда, «Өзбекәлітану» таңдау пәнін әзірлеу қазіргі жастардың танымдық сұранысына жауап беретін, ұлттық құндылықтарды дәріптеуге бағытталған және болашақ мамандардың тарихи-мәдени құзыреттілігін дамытуға мүмкіндік беретін маңызды білім беру бастамасы болып табылады.

Материалдар мен әдістер

Қазіргі қоғамда жоғары білім беру жүйесінде ұлттық тарихи тұлғаларды таныту, олардың қоғамдық-саяси және рухани мұрасын ғылыми негізде оқыту маңызды талаптардың бірі болып отыр. Осыған орай, «Өзбекәлітану» атты таңдау пәнін енгізу – тарих, мәдениет және білім салаларының тоғысында тұрған мазмұнды әрі өзекті бастама. Бұл пәннің оқу-әдістемелік кешенін (ОӘК) дайындау барысында тарихи тұлғатанудың әдіс-тәсілдері мен оқыту әдістемесінің теориялық негіздері біртұтас жүйеде қарастырылуы қажет.

Тарихи тұлғаларды оқыту мен зерттеу әдіснамасы тұлғаның өмірі, қызметі, қоғамдық ықпалы мен мұрасын кешенді түрде қарастыруды қажет етеді. Осы пән аясында қолданылатын негізгі әдіснамалық тұрғылар мыналар:

Биографиялық тұрғыда – Ө.Жәнібековтің өмір жолын кезеңдерге бөліп, саяси, ғылыми және мәдени қызметімен байланысты оқиғаларды тарихи хронологиямен беру; Деректанулық тұрғыда – архивтік материалдар, жеке құжаттар, хаттар, сұхбаттар мен естеліктерді тарихи сыннан өткізу арқылы қолдану; Салыстырмалы-тарихи тұрғыда – Ө.Жәнібековтің замандас қайраткерлермен тарихи контексте арақатынасын сараптау; Тұлғалық-психологиялық талдау – Ө.Жәнібековтің дүниетанымы мен мінез ерекшелігін, басқарушылық стилін сипаттауға мүмкіндік береді.

Оқыту әдістемесінің теориялық негіздері тоқталсақ, ОӘК құрылымында оқу процесінің ғылыми-әдістемелік негіздері білім беру философиясы мен педагогикалық теорияларға сүйенеді.

Конструктивизм теориясы – студенттің өз білімін дербес тәжірибе мен тарихи дәлелдер негізінде құруын қолдайды. Бұл пәнде студенттер дереккөздермен өз бетімен жұмыс істеу арқылы білім алады.

Оқытудағы интегративті тәсіл – пән мазмұны тарих, мәдениеттану, этнология, педагогика салаларымен өзара байланыста беріледі.

Интерактивті оқыту әдістері – пікірталас, кейс-талдау, жобалық зерттеу, рөлдік ойындар, портфолио әдісі арқылы студенттің белсенділігін арттыру көзделеді.

Проблемалық оқыту әдісі – Ө.Жәнібековтің өмірі мен қызметі негізінде күрделі әлеуметтік-мәдени мәселелерді қарастыруға бағытталады.

Оқыту нәтижелері қалыптастырушы және жиынтық бағалау арқылы жүргізіледі. Эссе жазу, жобалық жұмыстар, презентациялар мен тестілер – студент білімінің түрлі деңгейін анықтауға мүмкіндік береді. Рефлексиялық әдістер арқылы студент өз білімін бағалап, тарихи ойлауын дамытады.

«Өзбекәлітану» пәнін оқытуда тарихи тұлғатанудың ғылыми әдістері мен қазіргі оқыту теорияларын ұштастыра қолдану — студенттің тарихи танымын кеңейтіп қана қоймай, ұлттық құндылықтар мен азаматтық көзқарастың қалыптасуына ықпал ететін пәрменді білім беру құралы болып табылады.

Тарихи тұлғатану бағытында биографиялық тәсілді қолдана отырып, тарихи тұлғаларды таным нысанына алып, оның педагогикалық әлеуетін айқындау және оқыту әдіс-тәсілдерін жетілдіру (Мамбетов, Тұрсұн, Мырзахметов, 2024). Білім алушыларға ұсынылатын білім контентін іріктеу, таңдау бойынша Ө.Жәнібековтің өзінің ғылыми еңбектері, оның мұрасын зерттеген ғалымдардың мақалалары, естеліктер, архивтік құжаттар және заманауи ғылыми басылымдар пайдаланылды. Сондай-ақ, Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік архивінің №2238 қор құжаттарымен қатар, Түркістан облысының қоғамдық-саяси тарихының мемлекеттік архивінің №2274 қор құжаттарының мәліметтері пайдаланылды. Бұл материалдар негізінде «Өзбекәлітану» пәнінің мазмұны мен оның әдістемелік негіздері қалыптастырылды. Осы әдістер мен материалдарды қолдану зерттеу жұмысының ғылыми негізділігі мен объективтілігін қамтамасыз етіп, Ө.Жәнібековтің шығармашылық мұрасының қазіргі заманғы мәдениет пен білім беру жүйесіндегі орнын тереңірек түсінуге мүмкіндік берді. Ғылыми негізге сүйенген бұл тәсілдер зерттеу нәтижелерін жан-жақты және сенімді етіп көрсетуге ықпал етті.

Нәтижелер мен талқылау

Өзбекәлі Жәнібековтің тұлғасы мен еңбектерінің ғылыми және әдістемелік мәні, оның ұлттық мәдениеттің жаңғыруына қосқан үлесі, этнографиялық зерттеулері және «Өзбекәлітану» пәнін оқытудың ерекшеліктері талқыланады. Ғылыми зерттеу жұмыстары қатарында, Б.Алтаевтың «Өзегі толы жалын еді» мақаласы, Ө. Жәнібековтің қиын балалық шағын, партиялық қызметін, Қазақстандағы музей ісіндегі серпілісті, мәдени мұра, қайта жаңғырған наурыз жайында жазады (Алтаев, 2021). Е. Айтуар Ө. Жәнібековтің публицистикасындағы ұлттық руханият пен адамгершілік мәселелері жайында (Айтуар, 2011) жазса Г. Мұратова, Ұлт руханиятының жанашыры Ө. Жәнібековтің ұлттық мәдениеттегі пікірін қолдаған (Мұратова, 2024). және де өзге де зерттеушілердің еңбектеріндегі ұстанымдар ескерілді.

Ө.Жәнібековтің мәдениетке қосқан үлесін ғылыми тұжырымдаған мынадай еңбектер бар, солардың қатарында өз еңбегі «Қазақ қолөнерінің мәдениеті» атты жинағында, Ө.Жәнібеков – қазақ қолөнерінің түрлері, композициялық және көркемдік ерекшеліктері туралы кешенді этнографиялық зерттеу жүргізіп. Онда автор дәстүрлі шеберлік мектептерін, әсіресе Орталық және Оңтүстік Қазақстандағы зергерлік пен ағаш ою өнерінің сипаттарын ғылыми тұрғыдан жүйелейді. Ал, «Уақыт керуені» атты еңбегінде автор қазақтың дәстүрлі мәдениеті, тарихи мұраларды қорғау, ескерткіштерді қалпына келтіру, киелі жерлерді сақтау мәселелерін көтеріледі. Ғылыми-танымдық бағытта жазылған бұл еңбекте Ө.Жәнібеков өз қызметінің нақты нәтижелерін баяндай отырып, мәдениетке мемлекеттік деңгейде қолдау көрсету қажеттігін дәлелдейді. А.Тәжіұлының Ө.Жәнібеков жайындағы «Тау тұлға» атты еңбекте Өзбекәлі Жәнібековтің өмірі мен қызметі ғылыми-деректік негізде сомдалған. Онда оның мәдениет саласындағы жаңашыл идеялары мен этнографиялық ізденістері жүйеленіп, тұлғалық феномен ретінде қарастырылады. Зерттеуде оның

мәдени саясаттағы рөлі нақты құжаттар мен естеліктер негізінде талданған.

Ө.Жәнібеков – қазақ мәдениетінің дамуына зор үлес қосқан тұлға ретінде бағаланады. Оның қызметі тарихи және мәдени мұраларды жаңғырту, ұлттық дәстүрлерді сақтап қалу, фольклор мен дәстүрлі өнерді насихаттауға бағытталды. Кеңес дәуірі кезінде ол Қазақстан комсомолы мен мәдениет саласындағы жетекші қызметтер атқарып, ұлттық құндылықтарды қайта жандандырудың әдіс-тәсілдерін қалыптастырды.

Наурыз мерекесінің қайта жандануына өз үлесін қосып, мейрамды ресми түрде атап өтуді бастады. 1988 жылдың 9 ақпанында Қазақстан Компартиясы Орталық комитетіне хатшы болып сайланған Ө.Жәнібеков Қазақстан жазушылар одағы басқармасының пленумында сөз сөйлеп, «жылдар бойы қазақтың ұлттық қасиеттеріне, өмір салтына, әдет-ғұрпына, әсіресе тіліне мән берілмей келгендіктен республикада қалыптасқан хал-ақуалға» тоқталады. Белгілі әдебиетші-ғалым Р.Бердібаевтың республикада наурыз мейрамын өткізуге бола ма? деген сұрағына Ө.Жәнібек «Неге болмасын?! өткізейік» деп жауап берген (Адырбек, 2006). Осылай 1926 жылға дейін тойланып келген халықтық мереке араға 62 жыл салып, Ө. Жәнібековтің тікелей араласуымен ресми түрде халқымен қайта қауышқан.

Сонымен қатар, Ө.Жәнібековтің бастамасымен Қожа Ахмет Ясауи кесенесінің қалпына келтірілу, ол жөнінде Д.А.Қонаевқа жазған хаттары бар

(ҚРОМА. 2238-қ., 1 тіз., 179 іс, 51 п.) яғни, бұл жерде ұлттық мұраның, өнердің насихатталуы, музыкалық аспаптардың зерттелуі және фольклорлық ансамбльдердің құрылуы сияқты бірқатар маңызды мәдени жобалар да іске асырылды. Белгілі қоғам қайраткері, ғалым М.Жолдасбеков «..Тарихымыздың, әсіресе ескерткіштеріміздің білімпаздарының бірі – Өзбекәлі ағамыз еді»- дейді (Жолдасбеков, 1999). Бұл әрекеттер ұлттық мәдениеттің бойына сіңіп, болашақ ұрпаққа жеткізуге бағытталды. Зерттеушілер мен қоғам қайраткерлері оның еңбегін «ұлт мәдениетін ұлықтаған дара тұлға» ретінде бағалап, оның идеяларының өзектілігін ерекше атап өткен. Тұлғалық зерттеулер саласындағы ашық қолжетімділік тәжірибені ұсыну керек (Рајић, Babić, & Jevremov, 2023).

Мұрағат қорларында сақталған Ө. Жәнібековтің сол кездегі партиядағы жұмыстары мен әр түрлі жиналыстардағы сөйлеген сөздері мен баяндамаларында ұлттық мұра мен мәдениетті сақтау, жаңғыртуға қатысты көп деректер кездеседі. Өзімен қызметтес болған адамдардың да Ө. Жәнібеков жайында құнды пікірлері қамтылған (ТОҚСТМА. 2274-қ., 1 тіз., 171 іс, 1-19 п.).

Оның қызметінің басты ерекшелігі – дәстүрлі құндылықтарды сақтап, заманауи мәдениетпен үйлестіруге негізделген тәсілдердің қалыптасуында жатыр. Бұл ұстаным қазіргі күнде де ұлттық өнерді жаңғырту, білім беру жүйесіне енгізу және ғылыми зерттеулер жүргізуде маңызды рөл атқарады.

Көшбасшылық рөлін қалыптастыруда тұлғалық қасиеттердің әсері ерекше маңызды екені ғылыми тұрғыдан дәлелденген (Zadok, Benoliel & Schechter, 2024).

Ө.Жәнібековтің ұлттық мұраны сақтау мен жаңғыртудағы қызметі ерекше назар аударады. Ол өз заманының тарихи ескерткіштері мен мәдени жәдігерлерін зерттеп, сақтап қалу мақсатында бірқатар музейлердің құрылуына және архивтік материалдардың жинақталуына атсалысты. Оның бастамасымен ұйымдастырылған халық музыка аспаптары музейі – ұлттық мұраның бірегей үлгісі ретінде, аспаптану, өнертану және музейтану салаларының интеграциясы негізінде қалыптасты. Ұлттық мұраны сақтау және жаңғыртуда мынадай еңбектер бар, солардың қатарында «Рух сардары» атты Б.Адырбек құрастырған жинақта Ө.Жәнібековтің ел мәдениетін жаңғыртудағы қызметі, киелі орындарды қалпына келтіру, ұлттық киім мен музыкалық аспаптарды сақтау секілді бағыттарда жасаған істері жөнінде мақалалар мен зерттеулер баяндалған. Сонымен қатар, Ө. Жәнібековтің өзінің басшылығымен дайындалған «Ежелгі Отырар» кітабында сол өңірдің тарихи мәдени мұрасын зерттеп оларды жаңғыртуды тілге тиек етеді.

Зерттеу барысында жиналған деректерге сүйенсек, ол мемлекеттік, аймақтық және архивтерден алынған материалдарды мұқият талдап, ұлттық мәдениеттің түп-тамырын көрсететін экспонаттарды бір жерге жинақтады. Бұл жұмыстар ұлттық мұраның сақталуына және оның ғылыми зерттеу нысаны ретінде қолданылуына мүмкіндік берді. Сонымен қатар, музейдің ашылуы мен коллекцияларының жүйеленуі, халықаралық тәжірибе мен ғылыми ізденістерге негізделген, Орталық Азия мемлекеттерінің арасында үлгі-нұсқа болып қала берді.

Ө.Жәнібековтің мұраларды жаңғыртуға бағытталған қажырлы еңбегі қазіргі уақытта ұлттық мәдениетті сақтап қалу мен насихаттаудың тиімді құралдары ретінде қарастырылады. Бұл әдістер

мемориалды және экспозициялық жұмыстарды, ғылыми-конференциялық іс-шараларды ұйымдастыруды және музейлердің оқу-әдістемелік базасын қалыптастыруды қамтиды.

Этнографиялық зерттеулер саласында Ө.Жәнібековтің еңбегі ерекше маңызға ие. Қоғам қайраткері өзінің «Жолайрықта» атты кітабында алғаш рет этнографиялық әдебиетте жылжымалы баспана мен тұрақты баспана жайында сөз етсе, «Қазақ қолөнерінің мәдениеті» атты кітабында, Ө.Жәнібеков – қазақ қолөнерінің түрлері, композициялық және көркемдік ерекшеліктері туралы кешенді этнографиялық зерттеу жүргізген. Тікелей өзінің төрағалығымен шыққан «Первые этнографы Казахстана» атты кітапта қазақтан шыққан алғашқы этнографтар туралы сөз қозғай отырып, сол кезеңдегі халық санына да тоқталып өтеді. Ө.Жәнібеков жайында, А.Егеубай «Этнолог- Өзбекәлі Жәнібек» деген мақаласында, Өзекеңнің мақсаты –өзінің сөзімен айтсақ – «Қазақтың ел басқарған, білікті, текті ұлдарының ішіндегі ұлттық этнография, этнология ғылымына қалтқысыз көп еңбек сіңірген ардақтылардың шығармашылық сымбаттарын жасау. Солар туралы зерттеу мақалалар жазып, бір кітапқа топтастыру... Анау Мұса, Сәдуақас Шормановтар... Анау Жәңгәр хан ... Анау Әлихан Бөкейханов Қазақ-башқұртқа ортақ Әбубәкір Диваев ...Кеңес үкіметі тұсында бірі хан делініп, бірі ханның тұқымы делініп, әр түрлі себептермен ел алдындағы қызметтері бағаланбады. Сөйтіп тарихи ақиқатты аршып алу.. Ел есінде қалдыру..» деген (Егеубай, 1999).

Ол ұлттық дәстүрлер мен салт-дәстүрлерді, халық өнерінің түрлерін, музыкалық аспаптардың өндірісі мен қолданылу әдістерін зерттеп, ғылыми негізде жүйеледі. Оның әдістемелік тәсілдері зерттеу объектілерінің тарихи контекстін, мәдени-антропологиялық ерекшеліктерін және заманауи әлеуметтік-педагогикалық құбылыстарды тереңірек түсінуге бағытталған.

Зерттеудің негізгі әдістері ретінде тарихи-ғылыми талдау, салыстырмалы зерттеу, және этнографиялық әдістер қолданылды. Бұл әдістер арқылы Ө.Жәнібековтің шығармаларындағы идеялар мен ұлттық құндылықтардың өзара байланысы, сондай-ақ, заманауи мәдениетке ықпалы жан-жақты қарастырылды.

Оның этнографиялық жұмыстары ұлттық бірегейлік мен мәдениетаралық диалогты нығайтуда ерекше рөл атқарады. Зерттеулер нәтижесінде алынған деректер ұлттық салт-дәстүрлердің сақталуы мен дамуына, сондай-ақ, жаңа педагогикалық бағдарламаларды әзірлеу үшін ғылыми база ретінде қызмет етеді.

Ө.Жәнібеков өзінің «Тағдыр тағылымы» атты бірінші кітабындағы «Ұстаздық еткен жалықпас» деген мақаласына 500-ге тарта бала оқитын ұжыммен араласып ұстаздыққа деген құштарлық жолының шексіз екенін жазады.

Осы тұрғыдан алғанда, Ө.Жәнібековтің қайраткерлігі жөнінде тек тарихи деректерді жинақтап қана қоймай, олардың мәнін ашу және оқу процесіне енгізу мәселелерін де қарастырамыз. Бұл – ұлттық мәдениетті жаңғыртуға бағытталған заманауи педагогикалық-ғылыми үрдістердің бір бөлігі ретінде бағаланады.

«Методы исследования образовательных систем» монографиясында Н.В.Кузьмина мен Е. Н. Жаринова таңдау пәндерді жобалауда қолданылатын ғылыми-зерттеу методологияларын нақты көрсетеді. (Кузьмина, Жаринова, 2018). Тұлға талапшыл және кей жағдайда қаталдау басшылық стилімен танылу керек, сонымен бірге дарыны мен стратегиялық ойлау қабілеті арқылы түбегейлі өзгеріс жасай алады дейді. (Maueг, С.-Н., van Niekerk, R., & Wannenburg, N , 2021).

Ғылыми зерттеулер мен оқыту бағдарламалары қайраткердің идеяларын терең талдап, ұрпаққа жеткізудің тиімді құралдары ретінде қызмет етеді.

Мәселенің зерттелуіне талдау барысында алынған ғылыми дәлелдер мен дереккөздер негізінде Ө.Жәнібековтің шығармашылық мұрасы мен азаматтық өнегесін білім беру жүйесіне қолданудың оқу-әдістемелік кешенін қалыптастыру және оқыту әдіс-тәсілдерін жетілдіру бойынша кешенді жұмыстар жүргізу қажет екендігіне көз жеткіздік.

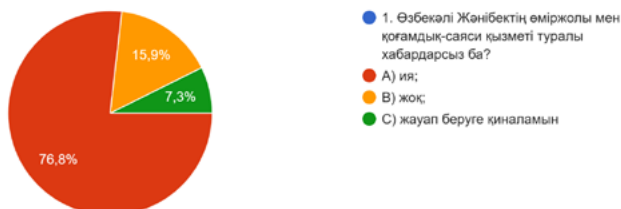
Ө.Жәнібеков сияқты мемлекет, қоғам қайраткері, шығармашыл тұлға, оның саяси азаматтық, шығармашылық өнегесін жас ұрпаққа елжандылық, патриоттық тәрбие беруде пайдалану қажеттілігі туындап отыр, «Болашаққа бағдар рухани жаңғыру»- деген мемлекеттік бағдарлама бар, осы бағдарламаға сәйкес, біз болашаққа рухани жаңғыруды негізге алып жасап, баруымыз керек, осы бағытта Ө. Жәнібековтің өнегесінің педагогикалық әлеуеті өте жоғары екендігі танылып, отыр, міне сондықтан да біз жоғары оқу орындарының қоғамдық мамандықтарында осындай Ө.Жәнібеков шығармаларына арналған «Өзбекәлітану» таңдау пәнін жасауды құрастыруды болжамдадық, осыған байланысты тәжірибелік-эксперименттің алғашқы кезеңі – айқындаушы экспериментті жоспарластырып, педагогикалық зерттеу жұмыстарын жүргіздік.

Енді Ө.Жәнібеков туралы оның шығармашылығы туралы біздің тарихи зерттеулерімізде қол жеткен нәтижелер Өзбекәліні аса бір ұлтжанды ұлттық рухты қадірлеуші, ұлттық рухқа бағыт-бағдар беруші шын мәніндегі ұлт рухының сардары деңгейіндегі адам екендігі дәлелденді, енді осындай нәтижелерді біз арнайы оқулық етіп құрастыру үшін, педагогикалық зерттеулер жүргіздік, педагогикалық зерттеулерді жүргізуде, бірінші кезекте таңдау пәннің мазмұнын, құрылымын анықтап алуды жоспарладық, Осыған байланысты жүргізген сауалнамамыздың нәтижесінде бірқатар мәселелерге көз жеткіздік.

Көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері, этнолог-ғалым Ө. Жәнібековтың өмірі, қоғамдық-саяси қызметі мен шығармашылығы туралы білім алушылардың дайындық деңгейі мен қызығушылығын анықтауға арналған сауалнама құрастырдық. Сауалнамаға жауап беру ерікті түрде жүргізілді. Жауап берушілердің жеке мәліметтері есепке алынбайтындықтан оның оқу үдерісіне кедергісі болмайды. Жауаптар зерттеуші тарапынан талданып, «Өзбекәлітану» таңдау пәнінің мазмұнын қалыптастыруға көмектеседі.

Жеті сұрақтан тұратын сауалнама студенттердің қайтарған жауаптарына қарап, біз ол тақырыптардың қаншалықты игерілгендігін анықтауымызға мүмкіндік болды. Атап айтқанда: Қ.А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті мен Ө.Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университетіндегі 82 білім алушымен сауалнама жүргізгенімізде олардың жауабы төмендегідей берілді.

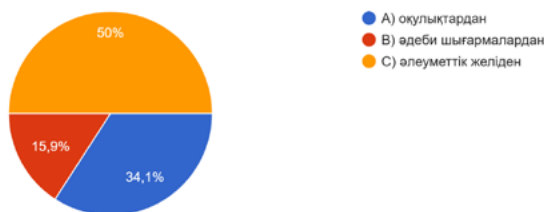
САУАЛНАМА
82 ответа

1-Сурет. Өзбекәлі Жәнібековтің өміржолы мен қоғамдық-саяси қызметі туралы хабардарсыз ба?

Сауалға респонденттердің 76,8 пайызы ия деп жауап берді, ал 15,9 пайызы жоқ десе, 7,3 пайызы жауап беруге қиналамын деп жауап берді. Бұның өзі Өзбекәлі Жәнібеков әлі толық танымал емес екендігін танытады..

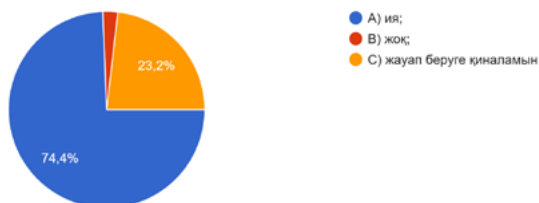
2. Егер таныс болсаңыз ол мәліметтерді қайдан алдыңыз?
82 ответа

2-Сурет. Егер таныс болсаңыз, ол мәліметтерді қайдан алдыңыз?

Сауалға білім алушылардың 34,1 пайызы оқулықтардан біледі, ал басым бөлігі 50 пайызы әлеуметтік желілерден хабардар болдым десе, қалған 15,9 пайызы әдеби шығармалардан деп жауап берген, бұл сауалдың жауабынан Өзбекәлі Жәнібеков туралы мәліметтер мектеп оқулықтарына, жоғары оқу орындарының оқулықтарында ақпарат берілмеген жағдайы белгілі болды.

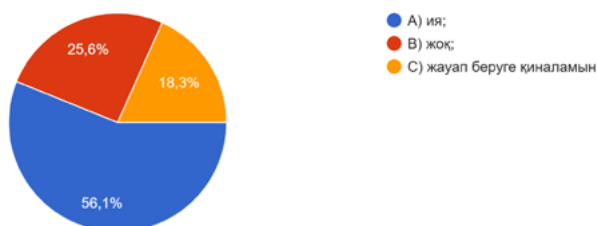
3. «Өзбекәлі Жәнібек – ұлт рухының сардары» деген атқа лайық деп ойлайсыз ба?
82 ответа

3-Сурет. «Өзбекәлі Жәнібек – ұлт рухының сардары» деген атқа лайық деп ойлайсыз ба?

Сауалға 74,4 пайызы ия деп жауап берсе, 2,4 пайызы жоқ, 23,2 пайызы жауап беруге қиналамын деп жауап берген, бұл сауал бойынша да студенттердің жауабынан аңғарғанымыз, Өзбекәлі туралы жалпы хабарында болғанымен, студенттердің бұны сондай жоғары деңгейде бағалауға дайындықтары жоқ екендігіне көз жеткіздік.

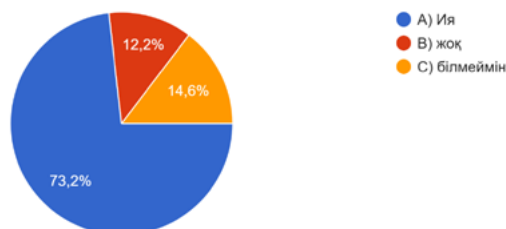
4. Өзбекәлі Жәнібектің есімінің ұлықталуы жеткілікті деп ойлайсыз ба?
82 ответа

4-Сурет. Өзбекәлі Жәнібектің есімінің ұлықталуы жеткілікті деп ойлайсыз ба?

Сауалға 56,1 пайызы ия деп жауап берген, 25,6 пайызы жоқ десе, 18,3 пайызы жауап беруге қиналамын деп жауап берген, бұл сауалдан аңғарғанымыз Өзбекәлі есімінің әлі де болса танымал еместігін аңғардық.

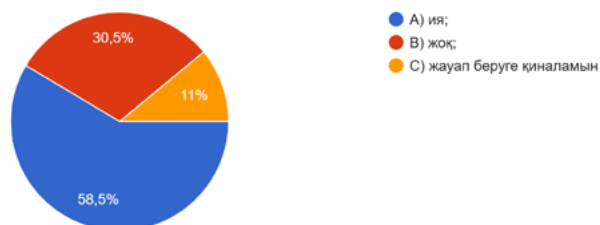
5. Өзбекәлі Жәнібектің азаматтық, саяси және шығармашылық өнегесі туралы кеңірек білгіңіз келе ме?
82 ответа

5-Сурет. Өзбекәлі Жәнібектің азаматтық, саяси және шығармашылық өнегесі туралы кеңірек білгіңіз келе ме?

Сауалға 73,2 пайызы ия деп жауап берсе, 12,2 пайызы жоқ деген, 14,6 пайызы білмеймін деп жауап берген, бұл сауал бойынша да Өзбекәлі Жәнібековтің азаматтық, саяси және шығармашылық өнегесін дәріптеу аз екендігін аңғарамыз.

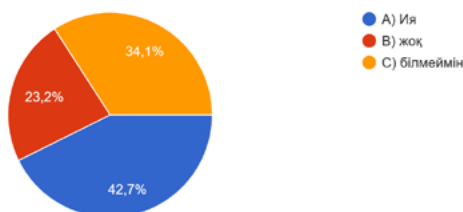
6. Партия, комсомол ұйымдарының қызметі туралы хабарыңыз бар ма?
82 ответа

6-Сурет. Партия, комсомол ұйымдарының қызметі туралы хабарыңыз бар ма?

Сауалға студенттердің 58,5 пайызы ия десе, 30,5 пайызы жоқ деген жауап берген, 11 пайызы жауап беруге қиналамын деп жауап берген, бұдан аңғарғанымыз, студенттердің қазіргі буыны партия, комсомолдың не екенін білмейтінін айтуға болады.

7. «Өзбекәлітану» атты таңдау пәнін білім беру бағдарламаларына енгізуді қажет деп санайсыз ба?
82 ответа

7-Сурет. «Өзбекәлі» атты таңдау пәнін білім беру бағдарламаларына енгізуді қажет деп санайсыз ба?

Сауалға 42,7 пайызы ия деп жауап берген, 23,2 пайызы жоқ деген, 34,1 пайызы білмеймін деп жауап берген. Ал енді бүгінгі жастар Өзбекәлі туралы, көбінесе оны әлеуметтік желілер арқылы ғана, соның ішінде тик-ток, фейзбук, инстаграм бар және басқа әлеуметтік желілердің қысқа мағлұматтармен ғана таныс екендігін көріп отырмыз. Демек, Өзбекәліні зиялы қауым танығанымен, кейінгі жастар толық танымайды екен.

Аталған сауалнама қорытындысын ескере отырып, «Өзбекәлітану» таңдау пәнінің оқу әдістемелік кешенін құрастыруда алғашқы кезекте пәннің мақсаты мен міндеттерін, құрылымы мен дереккөздерін мынадай құрылымда нақтылап алдық

«Өзбекәлітану» пәнін оқытудың өзектілігі

«Өзбекәлітану» пәні – Ө.Жәнібековтің қоғамдық-саяси қызметі мен шығармашылығына негізделіп, оның ұлттық идентификацияны орнықтырудағы қайраткерлік қызметі, идеялары мен тұжырымдарын оқу процесіне енгізу жастардың тарихи танымын жаңалауға қызмет етеді. Бұл пән ұлттық мәдениеттің теориялық және практикалық аспектілерін, тарихты, этнографияны, өнерді және ұлттық құндылықтарды игеруге бағытталады.

Мазмұндық құрылымы: Пәннің мазмұны Ө.Жәнібековтің саяси тұлғасы мен шығармашылық мұрасын, оның ұлттық мәдениетті қалыптастырудағы және жаңғыртудағы рөлін жан-жақты қамтиды.

Бұл – тарихи деректер, этнографиялық зерттеулер, мәдениеттану және өнертану салаларындағы негізгі тұжырымдамалар мен практикалық ұсыныстардың жинағы ретінде қарастырылады

Оқыту әдістері: «Өзбекәлітану» таңдау пәнін оқытуда инновациялық әдіс-тәсілдер, тарихи тұлғатану әдісі, интерактивті семинарлар, практикалық зерттеу жұмыстары және мультимедиялық құралдар қолданылуы көзделеді. Бұл тәсілдер студенттердің ғылыми ойлау қабілетін, аналитикалық дағдыларын және ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттыруға бағытталған.

Ғылыми негіз және дерекқор: Пәннің оқыту бағдарламасы Ө.Жәнібековтің еңбектері мен оның замандастары, зерттеушілердің жазбаларына сүйенеді. Әр түрлі ашық ресми дереккөздер мен ғылыми басылымдар, мұрағат материалдары пән мазмұнының ғылыми дәлдігі мен объективтілігін қамтамасыз етеді.

Практикалық қолданыс: «Өзбекәлітану» пәні арқылы студенттер Ө.Жәнібеков тұлғасын, ұлттық мәдениет құндылықтарын зерттеу, талдау және интерпретациялау дағдыларын меңгереді. Бұл пән ұлттық мұраларды сақтап қалу және оларды заманауи қоғам өмірінде қолданудың маңыздылығын түсінуге септігін тигізеді.

Пәннің оқытылуында алынған әдіс-тәсілдер ұлттық білім беру жүйесіне интеграцияланып, ұлттық мәдениеттің заманауи контексте дамуына, ғылыми зерттеулердің және қоғамдық пікірдің қалыптасуына ықпал етеді. Бұл – Ө.Жәнібековтің өмірлік ұстанымдары мен ғылыми ізденістерінің мұрасы, заманауи үлгі болып табылады.

Жоғарыда талқыланған мәселелердің негізінде, Ө.Жәнібековтің еңбектері ұлттық мәдениеттің жаңғыруында, мұраны сақтау мен насихаттауда, этнографиялық зерттеулер жүргізуде және білім беру бағдарламаларының жаңартылуында аса өзекті рөл атқаратыны анықталды. Ол өзінің «Жолайрықта» атты кітабында кезінде қазақ зиялылары қазақстанды зерттеуде елтану, мұратану, өнертану сияқты игілікті істердің ұйытқысы болған дей келе, халқымыздың болмысына, дәстүріне, тұрмысына байланысты мәселелерді кеңінен зерттеу керектігін алға тартқан. Оның мәдениетке қосқан үлесі мен қажырлы еңбегі қазіргі ұлттық білім беру жүйесіне, музейлер мен ғылыми-зерттеу орталықтарына, сондай-ақ, болашақ ұрпақтың ұлттық санасын қалыптастыруға ықпал етеді. Өзбекәлі Жәнібеков жастар ұйымының жетекшісі ретінде кеңінен танымал болды. Замандастары ол өз айналасында шығармашылық, ынтазарлық, шынайылық пен сенім ахуалын қалыптастыра алатын деп жазады. (Кенжебаев, Сұлтанов, Әбдірахманов, Тасмағанбетов, 2006).

«Өзбекәлітану» таңдау пәні арқылы оның идеялары мен еңбектері кеңінен танылып, ұлттық мәдениеттің терең зерттеулерін жүргізуге жаңа мүмкіндік ашылады деп ойлаймыз.

Енді осындай тарихи және педагогикалық зерттеулеріміздің негізінде, 4 модульден тұратын пәннің оқу жоспарын жасадық.

1-Кесте. «Өзбекәлітану» атты таңдау пәнінің мазмұны

	Дәріс тақырыбы	Дәріс	Семинар-практик. Сабақ	БӨЖ	ОББӨЖ
1 -Модуль. Ұлттық идея тарихнамасы, методологиясы					
1	Кіріспе: пәнінің мақсаты, міндеттері, пәні мен нысаны	1	2	3	3
2	Өзбекәлітанудың алғышарттары	1	2	3	3
3	Пәннің деректері мен тарихнамасы	1	2	3	3
2-Модуль. Өзбекәлі Жәнібек – мемлекет және қоғам қайраткері					
4	Мектеп мұғалімінен республикалық жастар ұйымының жетекшілігіне дейін	1	2	3	3
5	Алматы облыстық атқару комитетіндегі қызметі	1	2	3	3

6	Ө. Жәнібектің Торғай облысындағы қайраткерлік қызметі	1	2	3	3
7	Қайраткердің Мәдениет министрлігіндегі қызметі	1	2	3	3
8	Өзбекәлі Жәнібек – республика идеологиясының басшысы				
3-Модуль. Өзбекәлі Жәнібек тарихи-мәдени ескерткіштерді қорғау мен жаңғыртуды ұйымдастырушы					
9	Ө.Жәнібек және Қожа Ахмет Ясауи кесенесі	1	2	3	3
10	«Отырар тарихи-мәдени қорық-музейінің» құрылуы	1	2	3	3
11	Ө.Жәнібек тарихи-мәдени ескерткіштерді қорғау мен жаңғырту концепциясы	1	2	3	3
12	Ө. Жәнібек – этнолог-ғалым	1	2	3	3
4-Модуль. Өзбекәлі Жәнібек – ұлт руханиятының сардары					
13	Өзбекәлінің шығармашылық мұрасы	1	2	3	3
14	Тарих жадындағы Өзбекәлі тұлғасы	1	2	3	3
15	Өзбекәлі өнегесі	1	2	3	3
	Барлығы:	15	30	45	45

Жоспарға сәйкес біз ары қарай мына мазмұндағы таңдау пәнінің оқу бағдарламасын түздік:

Кіріспе: пәнінің мақсаты, міндеттері, пәні мен нысаны. Пәннің мақсаты: Ө.Жәнібековтің өмірі мен еңбегін зерттеу арқылы оның ұлттық мәдениетті жаңғыртудағы рөлін ашу, тарихи сананы қалыптастыру, жастарға отансүйгіштік тәрбие беру.

Міндеттері: Ө.Жәнібековтің ғылыми, мәдени және қоғамдық қызметін жан-жақты талдау;

Оның еңбектерінің қазақ мәдениеті мен руханиятындағы орнын айқындау;

Идеяларының қазіргі заманмен байланысын қарастыру.

Пәні: Ө. Жәнібековтің мәдениет, ғылым және саясат салаларындағы мұрасы.

Нысаны: Тұлғаның өмір жолы, еңбектері, идеялары және олардың қоғамдық маңызы.

Өзбекәлітанудың алғышарттары. Өзбекәлітану ғылыми бағытының қалыптасуына бірнеше тарихи, мәдени және қоғамдық алғышарттар әсер етті. Біріншіден, Қазақстандағы ұлттық мәдениетті жаңғырту үдерісі мен тарихи мұраларды зерттеу қажеттілігі бұл бағыттың маңызын арттырды. Екіншіден, Ө.Жәнібековтің қазақ мәдениетіне, тарихына және этнографиясына қосқан үлесі оны терең зерттеуді талап етеді. Үшіншіден, ұлттық бірегейлікті сақтау мен насихаттау мәселесі Өзбекәлі Жәнібековтің еңбектерін саралауға негіз болды. Осылайша, «Өзбекәлітану» пәні қоғамдағы тарихи сананы нығайтудың маңызды бағытына айналды.

Пәннің деректері мен тарихнамасы. «Өзбекәлітану» пәнінің дереккөздері сан алуан: Өзбекәлі Жәнібековтің еңбектері, архив материалдары, естеліктер, ғылыми зерттеулер, мақалалар мен баспасөз материалдары. Сонымен қатар, оның қызметі туралы жазылған тарихи-ғылыми еңбектер, мәдениеттану және этнография саласындағы зерттеулер де маңызды дереккөздер болып табылады.

Тарихнамасы кең ауқымды еңбектерден тұрады. Ө.Жәнібековтің мәдени мұраны жаңғыртудағы рөлі ғалымдар, зерттеушілер және қоғам қайраткерлері тарапынан қарастырылып келеді. Бұл бағыттағы еңбектер оның ұлттық мәдениетке қосқан үлесін жан-жақты ашуға негіз болады.

Мектеп мұғалімінен республикалық жастар ұйымының жетекшілігіне дейін. Ө.Жәнібеков еңбек жолын қарапайым мектеп мұғалімі ретінде бастап, білім беру мен ағартушылық қызметке ерте араласты. Оның ұйымдастырушылық қабілеті мен ұлт мәдениетіне деген жанашырлығы көп ұзамай басшылық қызметтерге жетеледі.

Кейіннен комсомол ұйымдарында жұмыс істеп, жастармен тікелей байланыста болды. 1960-1970 жылдары Қазақстан ЛКЖО Орталық Комитетінде жауапты қызметтер атқарып, ұлттық сана-сезімді қалыптастыруға үлес қосты. Өзінің бастамашылдығы мен біліктілігінің арқасында республикалық жастар ұйымының жетекшілігіне көтерілді. Бұл кезең оның мемлекеттік қызметке, мәдениет пен идеология саласына келуінің маңызды баспалдағы болды.

Алматы облыстық атқару комитетіндегі қызметі. Ө. Жәнібековтің Алматы облыстық атқару комитетінде 1984-87 жылдары Алматы облысы атқару комитеті төрағасының орынбасары болды. Осы қызметін зерттеу арқылы оның мәдениет, өнер және тарихи мұраларды сақтаудағы рөлі ашылады.

Ө. Жәнібековтің өңірлік басқару жүйесіндегі ұйымдастырушылық қызметі талданып; мәдениет және тарихи ескерткіштерді қорғау саласындағы еңбектері бағаланады.

Оның бастамаларының бүгінгі мәдени саясаттағы ықпалы анықталады.

Өзбекәлі Жәнібековтің **Торғай облысындағы қайраткерлік қызметі.** Өзбекәлі Жәнібековтің Торғай облысындағы қызметін зерттеу арқылы оның ұлттық мәдениетті жаңғыртудағы және аймақтық даму саясатындағы рөлін анықтау. Торғай облысында атқарған ұйымдастырушылық және мәдени қызметін талдау. Халық шығармашылығы мен тарихи мұраны сақтау бағытындағы бастамаларын зерттеу. Өңірлік білім, мәдениет және рухани жаңғыру саласындағы реформаларын қарастыру.

Қайраткердің Мәдениет министрлігіндегі қызметі. Өзбекәлі Жәнібековтің Мәдениет министрлігіндегі қызметін зерттеу арқылы оның ұлттық мәдениетті дамытудағы рөлі мен мәдени саясаттағы ықпалын анықтау. Ө. Жәнібековтің министрліктегі басшылық қызметін талдау. Мәдениет пен өнер саласындағы реформаларын зерттеу. Ұлттық мұраларды сақтауға және қайта жаңғыртуға бағытталған жобаларын қарастыру.

Ө.Жәнібековтің мәдениет саласындағы басқарушылық қызметі, қазақ өнерін дамыту бойынша атқарған шаралары, ұлттық мұраларды сақтауға бағытталған жобаларына шолу. Ұлттық мәдениет пен өнердің жаңғыруына ықпалы, ұлттық мәдени мұраларды жинақтап, қайта жаңғырту жобалары. Қазақ киносы мен театрларының дамуына жаңа серпін берілуі.

Өзбекәлі Жәнібек – республика идеологиясының басшысы. Ө.Жәнібековтің Қазақстан Республикасының идеологиясын басқарудағы рөлін зерттеу, оның мәдениет, тарих және ұлттық бірегейлікті қалыптастырудағы ықпалын анықтау. Ө. Жәнібековтің идеологиялық саясаттағы негізгі бағыттарын талдау. Ұлттық мәдениет пен тілдің дамуына әсерін қарастыру. Мәдени және рухани жаңғыру бағытында жүргізген реформаларын зерттеу. Ө.Жәнібековтің мемлекеттік идеологияға қосқан үлесі, ұлттық бірегейлікті нығайтудағы жұмыстар, мәдени саясаттағы бастамалары.

Қазақстан Коммунистік партиясы Орталық Комитетінің идеология жөніндегі хатшысы қызметінде қазақ мәдениеті, ұлттық тіл және дәстүрлерді насихаттау, тарихи мұраны қорғау бағытындағы идеологиялық реформаларды жүзеге асыруы. Оның бастамалары ұлттық бірегейлікті сақтауға және қоғамның мәдени жаңғыруына маңызды әсер етті.

Ө.Жәнібеков және Қожа Ахмет Ясауи кесенесі. Өзбекәлі Жәнібековтің Қазақстандағы тарихи-мәдени мұраларды сақтау мен қайта жаңғырту ісіндегі рөлін зерттеу, Қожа Ахмет Ясауи кесенесін қалпына келтіру жұмыстарына қосқан үлесін талдау. Ө. Жәнібековтің тарихи ескерткіштерді қорғау жөніндегі бастамалары. Қожа Ахмет Ясауи кесенесін сақтау және қалпына келтіру ісіндегі қызметі. Ұлттық мұраларды жаңғырту бағытындағы еңбектеріне баға беру. Ө.Жәнібековтің тарихи мұраларды қорғау бағытындағы қызметі, Қожа Ахмет Ясауи кесенесін реставрациялау жұмыстары, ұлттық құндылықтарды жаңғыртуға қосқан үлесі.

«Отырар тарихи-мәдени қорық-музейінің» құрылуы. Отырар тарихи-мәдени қорық-музейінің құрылу тарихын, оның маңызы және Өзбекәлі Жәнібековтің бұл істегі ұйымдастырушылық рөлі. Отырар қалашығының тарихи және мәдени мұрасын қалпына келтірудегі қызметі. Қорық-музейдің құрылуы мен тарихи мәні. Отырар тарихи-мәдени қорық-музейінің құрылу кезеңдері, археологиялық зерттеулер,

Жәнібековтің тарихи мұраны сақтау бағытындағы қызметі. Ұлттық мәдени мұраны сақтау жолындағы тарихи бастамалардың маңызын түсіну.

Өзбекәлі Жәнібек тарихи-мәдени ескерткіштерді қорғау мен жаңғырту концепциясы. Ө. Жәнібековтің тарихи-мәдени ескерткіштерді қорғау және жаңғырту концепциясын зерттеу, оның ұлттық мұраны сақтаудағы рөлі және тарихи-мәдени ескерткіштерді қорғауға бағытталған іс-шаралары. Қазақ мәдениеті мен тарихының маңызды ескерткіштерін сақтауға арналған жобалар мен бастамалары. Ескерткіштерді жаңғырту арқылы ұлттық бірегейлікті нығайту мәселелері. Ө. Жәнібековтің бастамасымен Қазақстанда тарихи-мәдени ескерткіштерді қорғау мен жаңғырту концепциясы жүзеге асырылуы. Бұл тарихи мұраларды сақтау бағытындағы ұйымдастырушылық жұмыстардың маңызын ашуға арналған.

Ө. Жәнібек – этнолог-ғалым. Ө. Жәнібековтің этнология саласындағы ғылыми қызметін зерттеу, оның қазақ халқының мәдениеті мен тарихына қосқан үлесі. Оның этнология саласындағы ғылыми зерттеулерін талдау. Қазақ халқының дәстүрлері, тілдік мұрасы мен мәдени ерекшеліктері бойынша жүргізген жұмыстары. Этнологиялық зерттеулердің ұлттық бірегейлікке ықпалын қарастыру.

Ө. Жәнібеков этнология ғылымында жүргізген маңызды зерттеулері, оның еңбектері қазақ халқының мәдениеті мен дәстүрлерін терең зерттеуге бағытталған. Бұл этнологиялық зерттеулердің мәдениеттанулық маңызын түсінуге арналған.

Өзбекәлінің шығармашылық мұрасы. Ө. Жәнібековтің шығармашылық мұрасы қазақ мәдениетінің әртүрлі салаларын қамтиды. Ол тек этнология мен мәдениеттану саласында ғана емес, сонымен қатар әдебиет, өнер және тарихты зерттеу бағыттарында да елеулі еңбек сіңірді. Ө. Жәнібековтің еңбектері қазақ халқының ұлттық мұрасын зерттеп, оны сақтау және жаңғыртуға бағытталған. Оның шығармашылық жұмыстары ұлттық бірегейлікті нығайту, тарихи ескерткіштерді қорғау және мәдени дәстүрлерді келешек ұрпаққа жеткізу мәселелерін қамтиды. Ө. Жәнібековтің шығармашылық мұрасы қазақ халқының мәдени байлығын терең зерттеп, ұлттық құндылықтарды сақтау мен дамытуға зор ықпал етті.

Тарих жадындағы Өзбекәлі тұлғасы. Ө. Жәнібековтің тұлғасы қазақ халқының тарихында маңызды орын алады. Оның көпжылдық қызметі ұлттық мәдениетті сақтап, жаңғыртуға бағытталды. Ө. Жәнібековтің басқаруымен тарихи ескерткіштер мен мәдени мұраларды қорғау, қазақ тілінің дамуы және ұлттық бірегейлікті сақтау мәселелері өзекті болды. Оның тарихи жадтағы орны ұлттық идеологияны нығайту, мәдениет пен руханиятты жаңғыртудағы зор үлесімен ерекшеленеді. Ө. Жәнібеков – Қазақстанның мәдени және рухани дамуында маңызды рөл атқарған тұлға ретінде тарихта қалады.

Өзбекәлі өнегесі. Ө. Жәнібековтің саяси, шығармашылық және азаматтық өнегесі – ұлттық мәдениетті сақтау, қазақ тілін дамыту және тарихи мұраны қорғау жолындағы ерен еңбегінде жатыр. Ол өз өмірін қазақ халқының рухани және мәдени дамуына арнап, көптеген ғылыми зерттеулер мен қоғамдық жұмыстарды жүзеге асырды. Қайраткер өнегесі ұлтжандылық, білім мен ғылымға деген адалдық, ұлттық құндылықтарды сақтау мен жаңғыртуға деген жауапкершілікке негізделген. Оның рухани мұрасы, ұлттық бірегейлікті нығайтуға қосқан үлесі, жастарға тәлім-тәрбие берудегі қызметі қазіргі Қазақстанның мәдени дамуында маңызды орын алады.

Тақырыпқа қатысты тәжірибелік-эксперименттің айқындаушы кезеңінің қорытындысы ретінде құрастырылған оқу-әдістемелік кешенді оқу үдерісіне енгізуге қатысты қорытынды кезеңге дайындық ретінде сынама лекция жоспарластырдық.

Таңдау пәнінің оқу жоспарының тақырыптарына сәйкес, Қ.А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетіндегі тарих мамандығындағы студенттерге осы таңдау пәнінің жекелеген тақырыптары бойынша сабақтар жүргізе алдық, ол сабағымыздың тақырыбы «Өзбекәлі Жәнібеков – этнолог-ғалым» осы бойынша лекцияның талдамасын ұсынамыз.

Лекция тақырыбы - Өзбекәлі Жәнібек – этнолог-ғалым

1. Жоспар:

1. Өзбекәлі Жәнібеков туралы жалпы мәлімет
2. Ғалымның этнология ғылымына қосқан үлесі
3. «Жаңғырық» және «Қазақ қолөнерінің мәдениеті» еңбектерінің мазмұны
4. Қазіргі кезеңдегі Ө. Жәнібеков мұрасының өзектілігі

2. Мақсаты мен міндеттері

Өзбекәлі Жәнібековтің өмірін, этнология саласындағы ғылыми мұрасын және оның қазақ мәдениетіндегі рөлін. Оның этнографиялық еңбектерін студенттерге түсіндіру.

3. Лекция мазмұны (қысқаша)

Өзбекәлі Жәнібеков 1931 жылы Отырар ауданының Сарықамыс ауылында дүниеге келіп, 1948 жылы Шәуілдірдегі «Жамбыл» орта мектебін тәмамдап, сол жылы Қазақ мемлекеттік педагогикалық институтына оқуға түседі. 1952 жылы жоғары оқу орнын аяқтап, Келес ауданындағы мектепте мұғалім болып еңбек жолын бастайды. 1955 жылдан бастап партиялық-комсомолдық қызметке ауысып, аудандық партия комитетінің нұсқаушысы, кейін комсомол комитетінің бірінші хатшысы болады. 1959 жылдан облыстық, ал 1962 жылдан Қазақстан ЛКЖО Орталық Комитетінің бірінші хатшысы қызметін атқарады. 1970 жылдан Торғай облыстық партия комитетінің идеология жөніндегі хатшысы, 1975 жылдан Компартия Орталық Комитетінің сырт елдермен байланыс бөлімін басқарды. 1977 жылдан бастап Қазақ КСР Мәдениет министрінің орынбасары, кейін Алматы облыстық атқару комитеті төрағасының орынбасары, ал 1987 жылдан Мәдениет министрі қызметін атқарды. 1988 жылы Компартия Орталық Комитетінің хатшысы болып тағайындалып, 1991 жылы «Ерекше еңбегі үшін» мемлекеттік зейнетақымен зейнетке шықты.

Ө.Жәнібеков – қазақ мәдениетінің көрнекті қайраткері, этнолог-ғалым, тарихшы. Ол өзінің бүкіл саналы ғұмырын қазақтың ұлттық құндылықтарын зерттеуге, халқымыздың бай мәдени мұрасын сақтауға және дамытуға арнаған тұлға. Қазақстандағы этнологиялық зерттеулердің дамуына елеулі үлес қосып, қазақтың дәстүрі мен тұрмысын зерттеуде тың ғылыми жаңалықтар ашқан.

Ө.Жәнібеков қазақ халқының салт-дәстүрін, әдет-ғұрпын ғылыми тұрғыда талдаған. Ол ұлттық киім, тұрмыстық бұйымдар, көші-қон дәстүрлері, халықтық мерекелер сияқты қазақ этнографиясының түрлі аспектілерін зерттеген. Сонымен қатар, оның қолданбалы этнография саласындағы зерттеулері қазақ қолөнері мен ұлттық өнердің дамуына ықпал етті.

Өзбекәлі Жәнібековтың «Жаңғырық» атты еңбегі қазақ тарихы мен этнографиясына терең үңіледі. Кітаптың алғашқы тарауларында Қазақстан аумағындағы тарихи, этникалық және мәдени өзгерістердің дамуы мен өзара байланысы айқын көрсетіледі. Онда қазақ қоғамының құрылымы, тұрмыс-салты, дәстүрлі әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлері жан-жақты сипатталады.

Сонымен қатар, автор революцияға дейінгі кезеңдегі отырықшылық егіншілігінің ерекшеліктеріне ерекше назар аударады, халық қолөнерінің дамуы, ұлттық киімдердің тағдыры мен өзгеру жолдары, сондай-ақ тұрғын үй сәулеті мәселелері егжей-тегжей талқыланады. Музыкалық және би өнеріне арналған бөлімде автор музыкалық аспаптарды қайта жаңғырту, ұмытылып қалған әндер мен билерді қайта тірілту мақсатында белсенді жұмыс істейді және фольклорлық-этнографиялық ансамбльдерді ұйымдастыруда ерекше үлес қосады. Кітаптың әр тарауы кең көлемді иллюстрациялық материалдармен безендіріліп, олардың ішінде көптеген фотосуреттер алғаш рет оқырманға ұсынылады. Сонымен, автор өз зерттеулерінде тарихшылар мен этнографтардың назарынан тыс қалған құнды деректер, нақты материалдар мен аңыздарды жинақтап, халық тарихын толықтыратын эпостар мен бейнелерді айшықтап береді.

Ө.Жәнібековтің «Қазақ қолөнерінің мәдениеті» атты еңбегінде дәстүрлі қолөнер түрлерін қазақ халқының тарихы мен этнографиясымен тығыз байланыста қарастырады. Автор қолөнердің негізгі бағыттарын мәдени-тарихи тұрғыдан зерттей отырып, олардың Қазақстанның оңтүстік өңірлеріндегі дәстүрлі стационарлық тұрғын үйлерді, ұстаханаларды және ұлттық киімдерді қалпына келтіруге ықпал ететінін көрсетеді.

Сонымен қатар, бұл еңбекте республика мұражайларының қорларындағы және жекелеген коллекциялардағы 18–20 ғасырлар аралығында жасалған халық шеберлерінің туындылары алғаш рет кең көлемде ғылыми айналымға енгізіледі. Ө.Жәнібеков қолөнер арқылы ұлттық мұраның үзілмейтін сабақтастығын дәлелдеп, оның көркемдік, тұрмыстық және тарихи құндылығын Ө.Жәнібековтің ғылыми еңбектері ұлттық мұраның маңыздылығын айқындап, қазақ этнографиясын жаңа деңгейге көтерді. Ол қазақ мәдениеті мен этнографиясын зерттеуде көптеген мақалалар, жазған. Ғалымның мұрасы – болашақ ұрпақ үшін таптырмас дерек көзі.

Қайраткердің еңбектері қазақ этнографиясын зерттеуге жаңа серпін берді. Оның еңбектері тек ғылыми ортада ғана емес, халық арасында да кең таралған. Қайраткер-ғалымның зерттеулері алдағы уақытта да қазақ мәдениетін зерттеу мен насихаттауда өзекті болып қала береді.

Студенттерге берілетін тапсырмалар

Эссе жазу: «Өзбекәлі Жәнібековтің қазақ этнографиясындағы рөлі»

2. «Өзбекәлі Жәнібеков – ұлттық мұраны сақтаушы этнолог» атты эссе жазу 2-3 бет.

3. Этнология мен этнографияның айырмашылығы неде?

1. **Топтық жоба:** Өзбекәлі Жәнібековтің еңбектерін зерттеп, презентация жасау

2. «Музей – Сазген – Шеберхана» жобасының этнологиядағы маңызы тақырыбында таныстырылым дайындау.

3. «Қазақ қолөнерінің мәдениеті» атты еңбегіне слайд жасау.

1. **Практикалық жұмыс:** Қазақ халқының бір салт-дәстүрін зерттеп, оны этнографиялық тұрғыдан сипаттау.

2. Қазақ салт-дәстүрінің ішінен (мысалы, бесікке салу, құда түсу, қыз ұзату, тұсаукесу, ас беру, т.б.) зерттеп, оның этнографиялық сипаттамасын жазыңыз.

Бұл лекция жоспары Ө.Жәнібековтің этнолог ретінде қазақ ғылымына қосқан үлесін ашып көрсетуге бағытталған. Лекция барысында біз мына мәселелерді қамти алдық: Ө.Жәнібеков туралы жалпы мәліметті, ғалымның этнология ғылымына қосқан үлесі жайында, сонымен бірге «Жаңғырық» және «Қазақ қолөнерінің мәдениеті» атты еңбектерінің мазмұнын, қазіргі кезеңдегі Ө. Жәнібеков мұрасының өзектілігінің маңыздылығын аштық.

Тарихи-педагогикалық зерттеуіміздің барысында мынадай ғылыми нәтижелерге қол жеткізілді:

«Өзбекәлітану» таңдау пәнінің мазмұны толық құрылымдалды, оның негізгі бөлімдері мен тақырыптық бағыттары анықталды.

Пәннің білім беру жүйесіне енгізу жолдары талданды, оның оқу бағдарламаларына қосылу мүмкіндіктері зерттелді.

Ө.Жәнібековтің ғылыми еңбектерін оқу процесіне қолдану тиімділігі дәлелденді.

Ұлттық мәдениетті сақтау мен жаңғыртуда «Өзбекәлітану» пәнінің қолданбалық мәні ашылды.

Пәннің әдістемелік негіздері қарастырылып, оны оқытудағы инновациялық әдістер ұсынылды.

Зерттеу нәтижелері негізінде пәннің болашақта дамуы мен жетілдірілуіне қатысты ғылыми-әдістемелік ұсыныстар жасалды.

Ө. Жәнібектің қоғамдық-саяси шығармашылық қызметтері, оның кейінгі жастарға идеал болуға әбден лайық екендігіне көзіміз жетті. «Өзбекәлітану» пәні жоғары оқу орындарында таңдау пәні ретінде енгізіліп, одан мектептерде осы пән жүргізіліп жатса құба-құп, онда біздің алдымызға қойған міндеттеріміз орындалған болар еді.

Қорытынды

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, «Өзбекәлітану» пәні мемлекет және қоғам қайраткері Өзбекәлі Жәнібеков тұлғасына арқау етіліп, және қазақ мәдениетінің маңызды бөлігі ретінде қалыптасады. Бұл пән арқылы болашақ ұрпақ Өзбекәлі Жәнібековтің еңбектері мен идеяларын тереңірек түсініп, оны ұлттық құндылықтар тұрғысынан дамыта алады. Пәннің жүйелі түрде білім беру бағдарламасына енгізілуі – ұлттық мұраны сақтау жолындағы маңызды қадамдардың бірі болмақ.

Зерттеу барысында алынған мәліметтер «Өзбекәлітану» пәнінің құрылымын нақтылауға және оның мазмұнын кеңейтуге мүмкіндік берді. Ө.Жәнібековтің еңбектерін оқыту арқылы жастардың ұлттық сана-сезімі мен мәдениетке деген қызығушылығы артады. Сонымен қатар, пәннің білім беру жүйесіне енгізілуі ұлттық мұраны сақтау мен жаңғыртуға бағытталған жүйелі жұмыстардың бір бөлігі ретінде қарастырылады.

Осылайша, «Өзбекәлітану» пәнінің дамуы мен оны оқыту әдістемелерін жетілдіру – болашақта Қазақстанның мәдени саясатының маңызды бағыты болуы тиіс. Бұл пәннің оқу бағдарламасына енгізілуі ұлттық бірегейлікті сақтау мен тарихи сананы нығайтуға айтарлықтай үлес қосады.

Авторлардың қосқан үлесі:

Каримов Қ.С. - зерттеу жұмысын дайындау, құру; жұмыс нәтижелерін жинау, талдау, оларды түсіндіру, сыни қайта қарау; мәтін жазу және оның мазмұнын сыни тұрғыдан қайта қарау, мақаланың барлық бөлігіне қатысты мәселелерді дұрыс зерттеу.

Әдебиеттер тізімі

Адырбек Б. (2006) Рух сардары (Өзбекәлі Жәнібековтің туғанына 75 жылдығына орай өткен ғылыми теориялық конференция материалдары) / құрастырған: Баян Адырбек. – Түркістан: ХҚТУ. Тұран, 320б.

Алтаев Б. (2021) Ставший легендой при жизни к 90-летию Узбекали Джанибекова // «Мәдени мұра» ғылыми журналы. - Нұр-Сұлтан: ҚР Ұлттық музейі №1.с.146-156. <https://doi.org/10.47500/2021.v1.i1.1>

Айтуар Е. (2011) Өзбекәлі Жәнібековтың публицистикасындағы ұлттық руханият пен адамгершілік мәселелері // әл-Фарабаи атындағы ҚазҰУ хабаршысы. №1 (29). Б.102-104.

Егеубай А. (1999) Этнолог- Өзбекәлі Жәнібек // Өзбекәлі Жәнібек., Алматы: «Арыс» 208-219 б.

Жолдасбеков М. (1999) Қалың қазақтың Өзбекәлісі // Өзбекәлі Жәнібек., Алматы: «Арыс» 131-134 б.

Кенжебаев С., Сұлтанов Қ., Әбдірахманов С., Тасмағанбетов И. (2006) Отанның шынайы патриоты еді // Рух сардары. Түркістан: ХҚТУ. Тұран, –371 б.

Кузьмина Н. В., Жаринова Е. Н. (2018) «Методы исследования образовательных систем» Санкт-Петербург: Центр стратегических исследований, 162 б.

ҚРОМА. 2238-қ., 1 тіз., 179 іс, 51 п.

Мамбетов Б.М., Тұрсұн Х.М., Мырзахметов М.М. (2024) Қазақстан тарихы курстарында тарихи тұлғатануды оқытудың әдіс-тәсілдері // Ясауи университетінің хабаршысы. №1 (131). –Б. 382–392. <https://doi.org/10.47526/2024-1/2664-0686.31>

Мұратова Г. (2024) Абайдың тілдік тұлғасындағы этномәдени лексика сипаты // Ш. Уәлиханов атындағы КУ хабаршысы. № 1-Б. 135-145. DOI: 10.59102/kufil/2024/iss1 pp 135-145

Mayer, C.-H., van Niekerk, R., & Wannenburg, N. (2021). Ferdinand Karl Piëch: A Psychobiography of a Ruthless Manager and Ingenious Engineer. *Frontiers in Psychology*, 12, 671243. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.671243>

Түркістан облысының қоғамдық-саяси тарихының мемлекеттік архиві 2274-қ., 1 тіз., 171 іс, 1-19 п.

Pajić, D., Babić, A., & Jevremov, T. (2023). Open access practice in personality research: A bibliometric perspective. *Primenjena psihologija*, 16(4), 553–580. <https://doi.org/10.19090/pp.v16i4.2511>

Zadok, A., Benoliel, P., & Schechter, C. (2024). Teacher-leaders' personality traits of extraversion, conscientiousness, and openness to experience and transformational leadership: The implications for collective teacher efficacy. *Teaching and Teacher Education*, 140, Article 104482. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2024.104482>

К.С.Каримов*1

**1Международный казахско-турецкий университет
имени Ходжи Ахмеда Ясауи, Туркестан, Казахстан*

Опыт разработки и перспективы развития учебно-методического комплекса дисциплины по выбору «Узбекаливедение»

Аннотация. В данной статье будет изложен опыт разработки учебно-методического комплекса (УМК) дисциплины по выбору «Узбекаливедение». Жизнь и деятельность Узбекали Жанибекова, общественного деятеля, занимающего свое место в области исторической науки и этнокультуры, рассматривается как важнейшая составляющая обучения в современной системе образования. В основу содержания дисциплины заложены фундаментальные выводы отечественной истории, этнографии, культурологии и педагогики.

В ходе разработки УМК систематизированы цели и задачи дисциплины, результаты обучения, предъявляемые к обучающимся, учебный план и тематическое содержание, структура семинаров и

практических занятий, виды контроля и оценки, а также список литературы в соответствии с научно-методическими требованиями. Содержание дисциплины направлено на глубокое знакомство с исторической личностью Узбекали Жанибековым, обновление знаний обучающихся через призму его вклада в развитие культуры, искусства, науки и образования.

При составлении образовательного контента УМК были отобраны источники, в том числе архивные материалы, воспоминания современников, исследовательские труды, данные из авторских произведений Узбекали Жанибекова. Предмет по выбору способствует развитию интеллектуальных способностей обучающихся, формированию исторического сознания и патриотических качеств.

В статье авторы подчеркивают воспитательную, научную и идеологическую значимость данной дисциплины, обосновывая актуальность внедрения в учебный процесс выбранного курса «Узбекаливедение». Данный опыт рассматривается как одна из эффективных методик в преподавании истории Казахстана подрастающему поколению.

Ключевые слова: Узбекали Жанибеков, исторический персонализация, национальные ценности, «Узбекаливедение» предмет по выбору, методы и приёмы обучения.

K.S. Karimov*¹

¹Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkistan, Kazakhstan

Development experience and prospects for the development of the educational and methodological complex of the elective discipline «Uzbekali Studies»

Abstract. This article describes the experience of developing an educational and methodological complex (EMC) of the elective discipline «Uzbekali Studies». The life and work of Uzbekali Zhanibekov, a public figure with a distinct place in the field of historical science and ethno-culture, are considered an important component of training in the modern education system. In compiling the content of the discipline, the fundamental conclusions of domestic history, ethnography, cultural studies and Pedagogical Sciences are taken as a basis.

During the development of the EMC, the goals and objectives of the discipline, the results of training for students, the curriculum and thematic content, the structure of seminars and practical classes, types of control and evaluation, as well as the list of references, were systematized in accordance with scientific and methodological requirements. The content of the discipline aims to provide a comprehensive presentation of the historical personality of Uzbekali Zhanibekov, updating students' knowledge through his example in the development of Culture, Art, Science, and education.

In addition, when compiling the educational content of the EMC, sources were selected, including archival materials, Memoirs of contemporaries, research works, and information about the author's works of Uzbekali Zhanibekov. The subject of choice develops students' intellectual abilities, contributes to the formation of historical consciousness and patriotic qualities.

In the article, the authors substantiate the relevance of the introduction of the elective subject «Uzbekali Studies» in the educational process and emphasize the Educational, Scientific and ideological significance of higher education. This experience is considered one of the new disciplines in passing on the lessons of the history of Kazakhstan to the younger generation.

Keywords: Uzbekali Zhanibekov, historical personology, national values, the subject of choice «Uzbekali Studies», teaching methods and techniques.

References

Adyrbek, B. (2006) Rukh sardary (Ozbekali Janibekovtin tughanyna 75 zhyldyghyna orai otken gylimi teoriyalyq konferenciya materialdary) / qurastyrgan: Bayan Adyrbek. [Rukh Sardar (materials of the scientific and theoretical conference dedicated to the 75th anniversary of the birth of Uzbekali Zhanibekov) / compiled by Bayan Adyrbek] – Turkistan: HQTU. Turan, – 320 b. (In Kazakh)

Altaev, B. (2021) Stavshii legendoi pri zhizni. K 90-letiyu Uzbekali Djanibekova // [Became a Legend in His Lifetime: On the 90th Anniversary of Uzbekali Zhanibekov]”Madenimura”gylymi zhurnaly. №1.–pp.146–156. <https://doi.org/10.47500/2021.v1.i1.1> (In Russian)

Aituar, E. (2011) Ozbekali Janibekovtyн publicistikasyndaghy ulttyq rukhaniyat pen adamgershilik meseleleri [Problems of national spirituality and morality in the journalism of Uzbekali Zhanibekov] // Al-Farabi atyndagy QazUU khabarsysy. – №1 (29). – p.p 102–104. (In Kazakh)

Egeubai, A. (1999) Etnolog – Ozbekali Janibek //.[Ethnologist-Uzbekali Zhanibek] – Almaty: “Arys”,– pp. 208–219. (In Kazakh)

Zholdasbekov, M. (1999) Qalyng qazaqtyn Ozbekalisi // Ozbekali Janibek. [Uzbekali of the Common Kazakh People] – Almaty: “Arys”, pp. 131–134. (In Kazakh)

Kenzhebaev S., Sultanov Q., Abdırakhmanov S., Tasmaganbetov I. (2006) Otannyn shynai patrioty edi [He was a true patriot of the motherland] // Rukh sardary. –Turkistan: HQTU. Turan.,–371 b. (In Kazakh)

Kuzmina N. V., Zharinova E. N. (2018) “Metody issledovaniya obrazovatelnykh sistem”. [Research methods of educational systems] – Sankt-Peterburg: Tsentр strategicheskikh issledovaniy,– 162 b. (In Russian)

QROMA. 2238-q., 1 tiz., 179 is, 51 p.

Mambetov B. M., Tursun Kh. M., Myrzakhmetov M. M. (2024) Qazaqstan tarikhy kurstarasynda tarikhy tulghatanudy oqytudyn adis-tasilderi [Methods and methods of teaching historical personality studies at the courses of the history of Kazakhstan] // Yasauı universitetin khabarsysy. №1 (131). – pp.382–392. <https://doi.org/10.47526/2024-1/2664-0686.31>(In Kazakh)

Muratova, G. (2024) Abaidyn tildik tulghasynda etnomadeni leksika sipaty [The nature of ethnocultural vocabulary in the linguistic personality of Abai] // Sh. Ualikhanov atyndagy KU khabarsysy. №1. – B. 135–145. DOI: 10.59102/kufil/2024/iss1 pp. 135-145(In Kazakh)

Mayer, C.-H., van Niekerk, R., & Wannenburg, N. (2021). Ferdinand Karl Piëch: A Psychobiography of a Ruthless Manager and Ingenious Engineer. *Frontiers in Psychology*, 12, 671243. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.671243>

Turkistan oblysynyn qoғamdyq–saiasi tarikhynyn memlekettik arkhivi. 2274-q., 1 tiz., 171 is, 1–19 p.

Pajić, D., Babić, A., & Jevremov, T. (2023). Open access practice in personality research: A bibliometric perspective. *Primenjena psihologija*, 16(4), 553–580. <https://doi.org/10.19090/pp.v16i4.2511>

Zadok, A., Benoliel, P., & Schechter, C. (2024). Teacher-leaders’ personality traits of extraversion, conscientiousness, and openness to experience and transformational leadership: The implications for collective teacher efficacy. *Teaching and Teacher Education*, 140, Article 104482. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2024.104482>

Авторлар туралы мәлімет:

Каримов Қ.С. – хат-хабар авторы, PhD докторант, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Б. Саттарханов көшесі, 29, 161200, Түркістан, Қазақстан.

Информация об авторах:

Каримов К.С.- автор для корреспонденции, докторант PhD, Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмеда Ясави, улица Б. Саттарханова, 29, 161200, Туркестан, Казахстан.

Information about authors:

Karimov K. S.- corresponding author, PhD student,International Kazakh-Turkish university named after Khoja Ahmed Yasawi, B. Sattarkhanov STR., 29, 161200, Turkestan, Kazakhstan.